БЛИЗЬКИЙ СХІД 08.07.2026 | Маркус Шнайдер

Новий близькосхідний квартет

Америка хитається, Іран стоїть. Чотири регіональні гравці вперше намагаються самостійно встановлювати правила гри на Близькому Сході.

Мало хто сказав про це так влучно, як Роберт Каган, ікона американських неоконсерваторів: «Шах і мат в Ірані». І це правда. Провальна війна проти Ірану стала переломним моментом для Близького Сходу. Можливих наслідків кінця американської гегемонії два: остаточний розпад будь-якого порядку на хаос «ні війни, ні миру» або ж обережний початок самостійного формування безпекового порядку, в якому великі держави регіону вперше самі стануть гарантами безпеки.

21 червня, коли увага медіа була зосереджена на початку американо-іранських консультацій у Швейцарії, в Каїрі відбулася зустріч міністрів закордонних справ чотирьох великих сунітських держав регіону: Саудівської Аравії, Туреччини, Пакистану і Єгипту. Це була вже четверта за три місяці зустріч на високому рівні в такому складі, і зайшла мова про інституціоналізацію цього формату. Можливо, це зародок самостійного регіонального порядку.

Ще до недавньої ескалації всі члени цього квартету виступали в Вашингтоні проти рішення про початок війни. На відміну від американських і ізраїльських «учнів чаклуна», країни регіону передбачали катастрофу. «Якби ізраїльський план розпалити війну між нами та Іраном вдався, весь регіон лежав би в руїнах», – заявив принц Туркі аль-Файсал, колишній керівник розвідки і напівофіційне обличчя саудівського істеблішменту. Саме ця «велика четвірка» разом з меншим братом Катаром найактивніше намагалася покласти край катастрофічній війні (хоча могла би скористатися контрударами Ірану для ескалації).

Співпраця між цими чотирма країнами і Катаром варта уваги ще й тому, що кілька років

Співпраця між цими чотирма країнами та Катаром варта уваги ще й тому, що кілька років тому багато з цих держав воювали між собою, частково навіть відкрито. «Арабська весна» з проксі-війнами й розпадом держав

тому багато з цих держав воювали між собою, частково навіть відкрито

викликала в регіоні кризу гегемонії, яка роками заважала порозумітися. Ер-Ріяд і Анкара довго були на протилежних кінцях ідеологічного спектру: Туреччина як країна мрії ісламістських революціонерів проти Королівства як оплоту антиреволюційної монархічної стабільності. Єгипет і Катар стали ареною цього протистояння, часом такого самого інтенсивного, як між Саудівською Аравією та Іраном – ще однією державою з панісламістськими претензіями.

Але пиха призвела до розчарування. Туреччині потрібні були гроші, Саудівській Аравії – спокій, і навіть Тегеран визнав, що політика конфронтації має межі. Зближення країн регіону почалося ще до 7 жовтня. Примирення Саудівської Аравії з Іраном, гарантом якого став Пекін, витримало навіть нещодавню війну. Саудівсько-турецькі ж відносини максимально розрядилися в Сирії, яку разом вдалося вивести з регіональної ізоляції після перевороту, що відбувся під проводом не кого іншого, як колишнього командира «Аль-Каїди».

«Share the region», – радив президент Обама тодішнім володарям. Він значно випередив свій час, але через багато років його послання нарешті почули. Мова про усвідомлення того, що жодна держава регіону не здатна самотужки реалізувати свої геополітичні амбіції і що проксі-війни й доведена до крайнощів ідеологічна ворожнеча врешті шкодять усім. А також того, що американський глобальний вплив можна використовувати в своїх інтересах тільки певною мірою. Хоч би скільки мільярдів інвестували, в Вашингтоні завжди перемагатиме Ізраїль.

Формула молодого близькосхідного квартету така: хоча б частково замінити США як гаранта безпеки, залучити Іран (і тим стримати його), відтіснити Ізраїль. Ізраїльська експансія на Західному березі, в Сирії і Лівані, а також те, як безмежно широко ця країна розуміє безпеку, вже давно вважається не меншою проблемою, ніж друге дихання режиму в Тегерані, який, опинившись у безвихідному становищі, дістав з рукава козир у вигляді Ормузу і приставив ножа до горла не тільки регіону, а й усій світовій економіці.

Персько-ізраїльський антагонізм уже давно вважається найбільшою перешкодою для тривалого миру й стабільності в регіоні. Саме його стримування й пом'якшення є головною геополітичною метою «четвірки» на чолі з Ер-Ріядом і Анкарою. Треба запобігти як новимполяризуючим "Угодам Авраама", які Тель-Авів зараз

намагається нав'язати Сирії і Лівану, так і формуванню Pax Iraniса в Перській затоці.

Мало хто вірить, що непередбачувані американці відіграють в цій спільній ініціативі позитивну роль. Трампу вже нудно, він виходить з гри, залишаючи поле двом ворожим один до одного наступникам – Венсу та Рубіо, кожен з яких сам по собі становить ризик. Віцепрезидент зневажає весь регіон настільки, що цілком може віддати його на поталу Ірану. А держсекретар Рубіо під маскою MAGA залишається прихильником політики *Israel First* старої неоконсервативної школи. Чим закінчиться боротьба Америки з самою собою, ніхто не знає.

З огляду на зміцнення режиму в Тегерані, стратегія близькосхідної «четвірки» полягає в максимальному зближенні

З огляду на зміцнення режиму в Тегерані, стратегія близькосхідної «четвірки» полягає в максимальному зближенні. Зрозуміло, що в Перській затоці теж почнеться гонка озброєнь, але саме лише стримування не допоможе. Тиск через блокування Ормузу – це майже злочинно дешевий хід. Варто одному вартовому революції кашлянути, і вся світова економіка підхоплює грип. Перші кроки давно зроблено: якщо Іран не можна перемогти, його треба залучити. Навіть Емірати, відомі своїм скептичним ставленням до Ірану, здається, починають усвідомлювати, що розумніше домовитися з іранцями, ніж самим опинитися під прицілом. Режим тепер хоч і агресивніший, але, можливо, менш ідеологічно зашорений. Водночас в Ер-Ріяді пекінський пакт про зближення і надалі вважають успішним і хотіли б розширити до справжнього пакту про ненапад.

До Ірану, попри всю недовіру, треба ставитися з повагою, беручи до уваги відновлену популярність режиму. Не секрет, що широкі верстви мусульманського населення вболівали за Тегеран. Нарешті з'явилася країна, яка має що протиставити ізраїльсько-американському нахабству. Звісно, є ризик, що Ісламська Республіка надто захопиться своїми несподіваними успіхами, переоцінить свої сили й знову занурить регіон в хаос.

З Ізраїлем «четвірка» має ще складніші відносини. Всупереч пропаганді, принципово антиізраїльських настроїв немає, і

Туреччина не є “новим Іраном”. Всі чотири держави підтримують “Арабську мирну ініціативу” Саудівської Аравії: повну нормалізацію відносин в обмін на рішення про дві держави в межах кордонів 1967 року. Всі готові подати руку такому Ізраїлю, який прагне миру. Але такого Ізраїлю поки не існує.

Pax Judaica (мрія Нетаньягу) означає, що Ізраїль має бути єдиною «супердержавою» на Близькому Сході. Решту регіону треба максимально послабити й позбавити суверенітету, щоб ізраїльські збройні сили могли діяти на власний розсуд. Це повна протилежність того державоцентричного світу, якого прагне молодий близькосхідний квартет. Дивно, але єврейська держава застосовує ті самі методи, що й її заклятий ворог Іран, так само роблячи ставку на фрагментацію, етноконфесійний розкол, сепаратизм і проксі-сили. Гордині досі є місце в Тель-Авіві.

Звичайно, брати на себе так безумно багато Ізраїль скоро природним чином перестане. «Вас дев’ять мільйонів. Ви не можете просто вбивати всіх на шляху до безпеки», – сказав Джей Ді Венс про колись найважливішого союзника, на якого з Вашингтона вперше за багато років подув набагато холодніший вітер. За цим уважно стежить весь регіон. Там уже давно відчувають тектонічний зсув геополітики. Без безумовної підтримки США єврейська держава стане Ікаром.

Досягненню тривалого миру надзвичайно сприяло б, якби Ізраїль отямився. Ірано-ізраїльський антагонізм підживлюється невирішеним палестинським питанням. Екстремісти з обох сторін нагадують двох п’яниць, які підтримують одне одного, поки трощать усе довкола. Міністрам закордонних справ великої четвірки очевидно, що шлях до миру пролягає через Рамаллу. Саме ігнорування цієї простої істини зробило можливими події 7 жовтня і подальші війни. Це не повинно повторитися.

Саме тут треба шукати *common ground* з європейцями, від яких поки що нуль користі. Ми переконалися, що невирішення близькосхідного конфлікту має свою ціну, яка вимірюється не лише війною, екстремізмом і міграцією, а й сягає бензоколонки. Отже, час для чогось більшого, ніж звичні порожні обіцянки. Молодий близькосхідний квартет дає шанс. Скористаймося ним.

Переклад з німецької Дар’ї Пруссенко

Маркус Шнайдер

Бейрут

Маркус Шнайдер (Marcus Schneider) очолює Регіональний проєкт Фонду ім. Фрідріха Еберта на підтримку миру та безпеки на Близькому Сході, розташований у Бейруті (Ліван). Раніше він працював головою Представництв Фонду в Ботсвані та на Мадагаскарі.